
המדינה

מאת ישעיהו וולפסברג

ח בלי הגאולה מקבילים ליסורי הגלות. מדתה — ארוכה מארץ ורחבה מני ים. ימיה מרובים, צרותיה איומות ומשונות. וככל שרבו קללותיה כן קוו מתנגדינו שאין לאומה הזאת תקומה.

חשבו וטעו; שכשם שיש תולדות ארוכות לסבל ולשעבוד, כן ישנה היסטוריה ממושכת לתחייה. תמה אני אם היה יום אחד במשך כל ימי הגלות שנתיאש בו הכלל מהגאולה. כשם שיש תחנות לגלות, גלגולים, צורות מצורות שונות, ימי הרגעה וימי בהלה, ימי שקט יחסי והרג רב ואבדן, כן ישנן תגודות בדרך התקוה והתקומה.

אין עת כתיבת היסטוריה היום. לא נמצה את עומק הצער של ימי הגלות ולא נבהיר כל הצורך את משמעות הגאולה לכל הליכותיה. אין אפילו שעתנו פנויה היום להתעכב על השלבים האחרונים של המאמץ הגדול של עם ישראל לשוב לבצרון. כל אחד מאתנו יודע מה ערך חבת ציון, התנועה הציונית ומכשיריה: ההסתדרות והקונגרס הציוני. אין מי שיטיל ספק במשקלה של הצהרת בלפור ובמתן המנדט בשעתו. מעשה הבנין של ארצנו, דרך החלוציות — מי יפקפק לרגע שזהו הנתיב החשוב בדור האחרון?

באו ימי מבחן. ימי הנאציזם וכל המסתעף ממנו. היו ימי הספר הלבן וכל ההגבלות שהעמיסו עלינו. אך היו גם ימי הועדות שאחת מהן זיכתה אותנו ונתנה לנו תעודת בגרות: הועדה המלכותית ע"ש פ. י. ל. חוותה את דעתה שהגענו למדרגה כזו המחייבת את המדינה, והיות ואין אפשרות להעביר אלינו את השלטון של כל הארץ, הוצעה החלוקה בפעם הראשונה.

לא יצאה תכנית זו אל הפועל, לא ניצלו יהודים רבים ע"י הקמת המדינה אז. גברו התלאות למעלה ראש. שוב הופיעו בארצנו ועדות, לאחר שבריטניה העבירה את בעיתנו לתחום חדש: אל האומות המאוחדות. ועדת המוסד הזה שבאה לחקור את בעיתנו חזרה על המדינה ועל החלוקה אך הביאה בצורה חדשה, נתקבלה הצעתה ע"י האומות המאוחדות ברוב בולט מאד וכבר היתה הסברה רווחת כי אין התנגדות עוד.

החלה המלחמה בארץ, החלה הנסיגה באומות המאוחדות ונתחדש המאבק הפוליטי-הדיפלומטי. ולהפתעת ידידים ושונאים יצא הדיון שלא לרעתנו, הכרזנו

על המדינה והכירו בה מדינות ומעצמות גדולות. וכתוצאת הצעדים הללו גברה המלחמה ופלשו מדינות ערב. ועדיין לא נכרתה ברית־שלום סופית.

אך ה מ ד י נ ה ק י י מ ת ז ת ת ק י י ס . הלום דורות רבים ושאיפת התקופה האחרונה. שלה הוקדשו מאמצים עצומים. הגיעו לידי הגשמה. הגשמת המגמה הזאת הוציאתנו מתחום הגעגועים הרומנטיים והכניסתנו לרשות הרבים של חיי ההיסטוריה האכזריים. כשם שהסבל ה ג ל ו ת י העיק עלינו באופן מיוחד ללא רחמים והמציא בשבילנו צורות מצורות שונות ומשונות של יסורין. כך חבלי ה ת ח י ה המדינית שלנו קשים מכל הרגיל. לא ניתן לנו לשמוח שמחה מלאה. לא נועד לנו ששון שאינו מהול בצרות בלתי שכיחות. חוק שולט בעולם. בעולמנו, שהכל, וביחוד המתנות היפות. אינן נקנות אלא ע"י יסורין. רק באופן כזה הן נקנות באמת ובאופן אחר אין הן מנת חלקנו. ועם כל הכאב הכרוך בזה אין לנו מסקנה אחרת מלחייב את המציאות ולהכיר במהותה.

היסורים נאמרו מראש כשם שהובטחה הגאולה. הנביאים, בעלי־האגדה ומשוררים נעלים סמכו את הצרות לגאולה. הם ידעו את טיב התולדה ואת דרך התגשמותה. את הנישא עלי אדמות אין להשיג. לידם, כי אם ע"י סבל ואחרי פרשת תלאות. אולם הם ראו את גדול הגאולה האחרונה והעלו את ערכה ואת תקפה על עצמת היסורין. קשה היה להם החזון הזה ומפיהם נאמר: "ייתי ולא אחמינא". אך אין הצער והיאוש הזה עשויים להתיש את עוצם הבשורה הגדולה. ומי שזוכה ורואה בנחמה ובבנין, אעפ"י שמחירם יקר מאד, לא יחזור על דברי האמורא. שכן זכות גדולה היא לנו לצעוד יחד עם מהלך ההיסטוריה ולהודיע "כי עת לחננה כי בא מועד". אנו נעיד ביום מהימים על דברי הנביא שהגיד מראש אחרית: "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר".

אך טרם נתעכב על הגאולה ועל הרוממות שבה. נגיד ברורות שאפילו בהשקפה פשוטה ובגישה של פשטנות אנו רואים ב י ס ו ד ה מ ד י נ ה ובקיומה מאורע כביר. ה מ ל כ ו ת ח ו ז ר ת ל י ש ר א ל ! וכי מלתא זוטרתא היא! הלאום ששכח את מסכת השלטון והממלכה, — שעולמו ה ה י ס ו ד ר י , הפך עיון ולימוד, שמעשיו נהיו לסברות ויצירתו — פלפול — חזר לצביונו הראשוני. כל מה שעשה העם משך תקופות ארוכות בגלות ובנכר מפליא ומתמיה ויצירות אדירות מעידות על פעליו, ואיש לא יחשוד בי שאין אני אוהב ומוקיר סברות, למוד, פלפול ועיון. אך אין ספק שאין התפקידים הללו יכולים לתמיד למלא את מקור החיים, ההתפתחות הטבעית ואת חלק הפונקציות השכיחות. אין להגיה שכל עוד שהעולם יהיה בנוי כדרך שהוא בנוי, יש לעם מהעמים אפשרות ורשות לעזוב את מערכות ההיסטוריה.

נשתמר בנו כח סודי להמשיך את החוט. לא שכחנו את תלמודנו. בנשמת הכלל ובלב יחידים חיה מאז ומקדם התכרה העמוקה שאנחנו נוצרנו על מנת להפיץ את תורת התולדה והעתיד בעולם. לעומת כל שוללי ההיסטוריה ומכשיריה־ צורותיה: החכרה, חוק ומשפט, תרבות ורוח — ניתן לנו בתורה ובנביאים יפוי

כה מיוחד להדגיש את האמונה הזאת ולעשות מה שיש בידינו כדי להגשימה. גם סבלותינו בגלות לא באונו כי אם לפנות דרך לחולדה. עדים היינו לכה ההתנגדות החי בקרבנו ואינו נותן לגורמי ההרס להתריבנו. והא לך דוגמא: מי סבל ממכת היטלר יותר מאשר היהודים? וכמה קרבנות גפלו! וכיצד נמשכה השפעתו לאחר שנסתלק ונפל המשטר. אך אנו נצחנוהו ולא המעצמות הגדולות. ובזכותנו ועקב פעולותינו כרע נפל שדור. אלמלא כח עמידה שלנו, אלמלא הישוב בארץ ישראל, אלמלא יהדות העולם הרוצה ביהדותה ובתורתה, כי אז לא בא המפנה.

אך לא הסתפקנו בכך להשאר בחיים כיחידים וכקבוץ גלותי מפורד ומפורד, ולא החמצנו את השעה ואורנו כח אחרי ההשמדה הגדולה בימי הצר הצורר ותבענו ושרינו. וממיטב דמנו הבאנו קרבן על מזבח המדינה ובכאב עצור הסתכלנו בלוחמינו הגבורים הממיתים את עצמם על עתידנו.

כי הכרנו את ערך המדינה והבינונו לרוח העצמאות, הסוכריות. עם של חוק ומשפט אנחנו, עם השאיפה ההיסטורית-המדינית. את אוצרות רוחנו אמרנו לגייס שוב לא רק לשם דברים מופשטים, לשם "דרוש וקבל שכר". הגיעה השעה של ה ל כ ה ל מ ע ש ה בכל השטחים. הנחנו את יסודות החברה החדשה בארצנו. כדי לבצע את כל המגמה הגדולה של צדק ויושר בבחינה מאכסימלית ומושלמת אין להסתפק ברצון טוב ובאידיאליות של יחידים וחוגים שמעשיהם החלוציים היו, אמנם, בני משקל יסודי, אך חיי הכלל תלויים בסדרי מ ד י נ ה, במכשיריה, שיטותיה וסמכותה המיוחדת. אולי אין המדינה האידיאל העילאי של האדם המורם מעם, ישנה תוחלת גבוהה מזו לפילוסופים המסוגלים להעלות בדמיונם צורות חיים נשגבות מדרך המדינה. אך לא יצר עדיין גבור או מדינאי, מחוקק או הוגה, שפניו למציאות, מסגרת אחרת, וכך אנו מצויים להתחסס אליה בכל הרצינות הראויה, ורק את זאת נוכל להוסיף נוכח הבקורת על המדינה שהושמעה תכופות מפי גדולי המחשבה, כיעקב בורקהרט ואחרים, שראו את הקללה שבמדינה, שעלינו לשפר ולתקן את הכלי הזה.

ואין פלא שאומתנו כה מתגעגעת לחדוש החיים המדיניים. הרי אין לך אומה ולשון שמהותה כה קשורה למגמה היסטורית זו כאשר עם ישראל. ישנה פרדוקסליות מעניינת בעובדה שאומה זו שרוב שנותיה עברו עליה עד כה בכשלון מדיני ובגלות ארוכה, ללא מדינה, ואפילו ללא טריטוריה משלה, היא לפי דרכה ותכונתה, לפי תולדותה וספר חוקיה, כה מוכנה ומוכשרת להיות עם ל מ ד י נ ה ו מ ד י נ ו ת. כי הדברים שנאמרו עליה: "כי היא חכמתכם ובינתכם" וכו' מכוונים, לדעתי, לטיב החוקים המאפשרים את החיים המדיניים העצמאיים של עם ישראל באורח מיוחד. אין אומה שדאגה למדינה ולהנהגתה, שטפלה ועסקה בה, שטפחה ורבתה את בנינה כדרך שעשו את זאת מחוקקי ישראל מקדמת דנא, מימי מתן תורה. כאן הזכות המיוחדת, ההיסטורית, של ישראל לשוב לבצרון ולנחול חיים עצמאיים. מ י ש ה ב י ן מתחילת ברייתו, מ י ש ה א מ י ן מימי קדם, שדרך המדינה דרך ההיסטוריה ושכל ההישגים היסודיים בחיים, לרבות

תרבות, אמנות וביחוד דת ואמונה, מן ההכרח שהם ייכנסו לתחום המדינה, הוא שראוי להיות מחדש גורם ונושא חשוב למדיניות. כל יצירה אמיתית מצטרפת באיזה אופן שהוא למדינה ולסדריה. במדינה ישנם תנאים ונסיבות לצמיחת קנינים תרבותיים. נכסים אלו צריכים להיות מודרכים ומסודרים ע"י קוים מסוימים שרק המדינה — המתקנת, כמובן — יכולה להעמיס על היצירה. את ההכרח והרסן אין להכביד על החיים התרבותיים. יותר משעלינו להחמיר, עלינו להקל. אנו חייבים לאפשר יצירה ולא לעכבה. אך אין לך ענין בעולם שאין לו צורך מסוים של תאום והדרכה. ובל נשכח שמדינה משוכללת ומדינאים ומנהיגים מהוגנים ביכלתם להפריח ולשפר, להטיב ולקדם.

מדינתנו — יש לה יסודות עמוקים, היא נעוצה בספר התורה שדרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ג ו ע מ ו ש ל ו ם — הרי לפנינו שני ערכים יסודיים. יפה כחם בחיי הפרט — בחיי הכלל לא כל שכן. מוסר נעלה מתגלה בקנינים אלה והנועם מוסיף את הצד האסתטי, את הנעימות והיופי שבחיים. השלום — אידיאל כלפי פנים וכלפי חוץ. כי כל החוקים הכלולים בהלכה שלנו שואפים להרבות שלום בין אדם לחברו, בין איש לאשתו, בין תקיף לחלש, בין מושרש לגר. יתום ואלמנה, אשה ושיש, עני ואביון, פועל ועבד — כולם מצאו חזק ועדות, הגנה חוקית בתורת ישראל. קניני האמת והכנות היו יקרים מאז ומקדם. אונאה ורמאות, חמוד ממון ועושק היו שנואים תמיד. במדינתנו ידעו להגביר את המגמה הנצחית הזאת ולתת תוקף לחוקים שיתזקו את הקו הזה.

כלפי חוץ: שלום עם עמים אשר סביבותינו אינו אידיאל חדש, וקראת לשלום. ובחזון רב הרושם חזו נביאינו את השלום הנצחי, את שלום העולם כמטרה ותכלית בזמן שכל העולם הכיר רק בקנין הגבורה המתגלה במלחמה, ברצח, בקרב; והאיליות הזאת נמשכת והולכת עד היום. רק האומה שהאמינה יותר בהיסטוריה ובעתיד מאשר כל יתר האומות ידעה ליצור קשר הדוק בין שאיפות גדולות אלו לקנין השקט והאידילי — השלום. זהו לקח עצום שההכרה צמחה בתקופות קדומות בנשמת העם, שחייב את המדינה, לפתח את הרעיון העדין והעצום של שלום כתכלית וכמכשיר. ועתה, כשאנחנו גמרנו אומר לחדש כנשר נעורינו, עומדים על מפתן ההגשמה הרצון העז וההחלטה האיתנה לתרום תרומה ניכרת לקראת המטרה הנעלה הנראית כל־כך רחוקה כיום, רחוקה יותר מאשר בכל ימי העבר, אולם אולי לשם־כך נוצרה המדינה היהודית ישראל. כל המעצמות הגדולות לא יכלו ואינן יכולות לקרב את יום השלום, ונהפוך הוא: קטטה ושנאה גוברות והולכות; אין שתי מעצמות גדולות יכולות לדור בכפיפה אחת וכל אחת מתנכלת לחברתה וצופה לאבדה. והתקדמותן של הטכניקה והתרבות לא שפרה את המצב כי אם גרמה לרעו. תשועת עולם ותשועת עולמים לא תבאנה כי אם בזכות אומה קטנה ומדינה צנועה שכונתן מלכתחילה לא לעריצות ושלטון אכזרי כי אם למטרה אידיאלית. אצל העמים כולם שמשו הקניגים היקרים לרוב מכשיר ואחיזת עינים למגמות שפלות, להרחבת הגבולות ולהגברת השלטון, דכוי כלפי פנים ושעבוד כלפי חוץ. אצלנו יש להניח

כי המדינה תהא מכשיר לקדם את הקנינים העדינים שהם כעת אצלנו ערטילאים ואין להם אחיזה במציאות. כל המאבק בתולדה שהתרחש לפני יותר מאלפיים וחמש מאות שנה הכשיר את הקרקע לתקון הענין. תפיסתם של הושע, עמוס וישעיהו, מיכה וירמיהו יצרה גישה היסטורית מעולה ואין ספק שנלך בדרכם של גדולי החזנים לאחר שתבסס המדינה.

כל ההיסטוריה שלנו, הפוליטית והרוחנית, היא ערובה לכך שמדינתנו החדשה תמלא את תפקידה: הפנימי והחיצוני, הפרטי-הישראלי והכללי-האנושי. נבואה והלכה הניחו יסודות לחיים מדיניים למופת ועדיין הן מתקיימות בידינו. עורן מעצבות את דמותנו. בתחוקה, בחוק ומשפט יתגלה מחדש כח ההלכה. בתפיסה ההיסטורית, בדינמיקה של תחיתנו ובמטרות הנעלות, ברצוננו להיות ולהביא לימות השלום והאשר — בוקע ועולה אור הנבואה.

ודרכי נועם: אנו שואפים גם לחיים שיש בהם משום אושר ונוי. ובפעם הראשונה נוכיח שזווג זה של ערכי מוסר ויופי יעלה יפה לא רק אצל יחידים כי אם גם במסגרת היסטורית. כל הזרות הזאת, שמילאה חללו של עולם משך תקופות ארוכות, שבין תורת המדות ותורת היופי — שהביאה לכלל שנאה ובזו מצד גויי הארצות כלפי ישראל, כפי שמתואר בפרק "עבד ד'" בספר ישעיהו (נ"ג) — איננה מוחלטת. כל עוד העולם הגדול מרים על נס רק את האסתטיקה ובוטט בשלטון הטוב, אנו הולכים בדרך המוסר ועלינו ליחד לערכי היופי מקום שני במעלה. אך אין ספק שחיי מדינה מרחיבים את דעתו של אדם ואת אופק הכלל הבונה את ביתו. ובלא יודעים ושלא מדעת נגביר את הקו האסתטי וניצור את הסינתזה שעד כה לא הצליחה בשום מקום. היא התגשם רק בתוכנו. מכיון שהגורם המוסרי אצלנו חזק ואיתן ויסודי. רק באומה שסבלה כפי שסבלנו אנחנו יש סנטיים לצרוף כזה. כל מי שמבסס את השלמות בעקר על הגורם האסתטי סופו שייכשל; שכן אין לסמוך על עמוד זה והוא בגדר "ומירות היו לי חוקיך", שלדברי התלמוד (סוטה) בא עונש עליך. אין מוציאים את ההלכה מכבודה הראשוני. היא נשארת יסוד היסודות של החיים החברתיים וההיסטוריים. אפשר לקשט את רצינות החיים ע"י קניני הנוי, אך אין להפוך את הקערה על פיה ולתקן עולם במלכות היופי ולהוסיף לה גרעין של טוב בעלמא.

אך עולם הטוב, העולם המתוקן, איננו עולם של חושך וחומרא. החסד הבונה את העולם, מצרף לערכי המוסר את קו הנועם, השירה. "יומם יצוה ד' חסדו ולילה שירה עמו תפלה לאל חי". החסד המתגלה ביום, בתחום הבחירות והפעולה כצו מלמעלה, הוא שירה בעומק המנוחה, והיא עולה ונעשית תפלה וחזרת למקור הברכות בו טמון השורש להיות אישית, לשליחות היחיד. דומה, כי היחיד — האישיות — מהווה בחיי הכלל והאומה, בתחום ההיסטוריה, ענין מיוחד, באשר הוא מבטיח למציאות אפשרות של אידיליות. בלב היחיד, בעומק הנשמה של הפרט, מתרקם הנוי והיופי ובסוד האישיות הגדולה מוצאת התולדה את הנציגות שלה. המדינאי הגדול הבונה את המדינה, ההולך בדרך החיוב ושונא את השלילה ואת

ההרס, המחוקק הגאוני, החוקר למופת והאמן בחסד עליון, המורה המחונן והמדריך הנעלה — כל אחד עפ"י דרכו משקיע ממשקלו לתהליך ההיסטורי. האישיות נעשית באופן כזה גורם יסודי לדינמיקה של התולדה. והיחיד המצוין מקבל שוב מהתהליך ההיסטורי והשפעת גומלין זו מבהירה במקצת את מרוצת המאורעות. אנחנו מצפים לכך שלא יחסרו ולא ייעדרו האישים הללו שעשרם הנפשי והרוחני הוא מקור בלתי אכזב לשגשוג החיים המדיניים. התפיסה ההיסטורית לא תוכל להביא לכלל בטול הערכת היחיד ודוקא מתוך הכרה היסטורית. שכן באישיות הדגולה מתגלה גורם היסטורי חשוב מאד ושום דמוקרטיה אמיתית לא תתגשם בלי מנהיג אמתי — לא עריץ, כמובן — ושום מדינה לא תשגשג בלי מדינאי גדול. מנהיגות, נציגות הן הנה קנינים חשובים. ואם בתפיסת הזמנים הקדומים שלנו מסמל המלך את המלוכה, הרי המלוכה והמדינה מסתמלות במלך.

*
**

קשה לדבר על חידוש המלוכה בישראל מבלי לנגוע בחזון המשיחיות. אולם אין ברצוני לדון בבעיה זו פה. רק את זאת אגיד שבאופן אוניקטיבי מתגלה בשאיפתנו לקראת המדינה ובהכרזתנו על המדינה הרצון הקולקטיבי של עם ישראל להחיש את ימות המשיח. צמאי גאולה אנחנו. אנו לתקופה של אהבה ואחוה של כל העמים. אך שאיפה זו איננה כוללת אבוד לדעת לאומי-מדיני אצלנו. להיפך: כדרך שקדמונינו קשרו את התהליך של אחרית הימים לתקומת ישראל, כך גם לבנו סמוך ובטוח, כי רק בתחיתנו המדינית נצליח לגשם את החזון המשיחי. אך מאידך אנו רואים בתחיתנו זו אות נאמן להחלטתנו לתרום תרומה לגאולת הכלל. אי-אפשר להניח שכל התהליך הזה היה עולה בידינו ושעקשנותנו ההיסטורית היתה יכולה להתקיים אלמלא הכונה הטהורה שאינה מסתפקת במטרה שהיא לאומית-איגואליסטית בעלמא.

הרמב"ם מבחין בין שתי תחנות: בין "חזקת שהוא מלך המשיח" ובין "ודאי שהוא מלך המשיח". וסברני שהבחנה זו ממנה יתד וממנה פנה לתיאוריה שלמה של תחיה של חידוש המלוכה ודירוג של גאולה. אך די כאן ברמיזה. המדינה ניתנה לנו — או יותר נכון: אנו בונים אותה בדם ובקרבתנו עצומים. ח ב ל י משיח כבר מתגשמים. שמחתנו עמוקה, אך היא שמתה ה י ס ו ר י ת, כלומר הטרגיות נכנסת כה ורק דור יבא ישמח שמחה, שאינה מהולה בכאב, על ההישג הגדול.

אך המדינה קמה והיא תתקיים. ואנו גבנה אותה מאוצר הכחות והקנינים שהנחילו לנו אבותינו המחוקקים, ההוגים, המאמינים, הגבורים, ומה"דיו שגשתייר בקולמוס", כי משם זכינו לקרני ההוד.